

15. Лотоцький М. В. *Адвокатура як суб'єкт запобігання злочинам : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / Михайло Васильович Лотоцький. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2012. – 20 с.*
16. Мельничук Н. Ю. *Дискурс "злочину" та "покарання" в контексті класичної філософської парадигми : [монографія] / Н. Ю. Мельничук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ; Видавництво "Край", 2006. – 328 с.*
17. Мельничук Н. Ю. *Категорії "злочин" та "покарання" у філософсько-правовому вимірі : [монографія] / Н. Ю. Мельничук – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.*
18. Павчук І. С. *Адвокатура України / І.С. Павчук, С.І. Нежурбіда. – Чернівці : Рута, 2007. – 43 с.*
19. Паскар А. Л. *Адвокатура України : навчально-методичний посібник / А.Л. Паскар. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. – 127 с.*
20. Платон. *Апология Сократа / Платон ; [пер. с дрвнегреч. М. С. Соловьев]// Платон : [сочинения : в 3 т.]. – М., 1968. – Т. 1. – С. 81 – 112.*
21. Платон. *Законы / Платон ; [пер. с дрвнегреч. А. Н. Езунов]// Платон. Государство. Законы. Политик. – М. : Мысль, 1998 – С. 385 – 716.*
22. Прилуцький С.В. *Судова влада і громадянське суспільство: взаємозв'язок, місце та роль у правовій державі / Прилуцький С.В. // Правова держава. – 2010. – Вип. №21.– С. 342 – 351.*
23. Прилуцький С.В. *Громадянське суспільство в механізмі судової влади та правосуддя: теоретико-правовий аспект // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 236 – 243.*
24. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. *Адвокатура України. – К.: Ін Юре. – 1997. – 224с.*
25. Фіолевський Д. П. *Адвокатура / Д.П. Фіолевський. – Донецьк : ДонУЕП, 2006. – 329 с.*
26. Фурдов А.В. *Адвокатура / А.В. Фурдов. – К.: Алеута, Прецедент, 2006. – 265 с.*
27. Яновська О. Г. *Адвокатура України / О.Г. Яновська. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 279 с.*

УДК 342.9

Р.Л. Сопільник

к.ю.н.,
ГУМВС України у Львівській обл.

В.Я. Мармаш

к.ю.н.,
суддя Личаківського суду м.Львова.

ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗМІСТ ОСНОВНИХ ЗАСАД СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ.

В статті проведено комплексний аналіз характеристик і змісту основних засад судочинства України.

Ключові слова: *судоустрій, суд, судова система, законність, судові та правоохоронні органи.*

В статье проведен комплексный анализ характеристик и содержания основных принципов судопроизводства Украины.

Ключевые слова: *судоустройство, суд, судебная система, законность, судебные и правоохранительные органы.*

The paper conducted a comprehensive analysis of the characteristics and content of the basic principles of justice of Ukraine.

Key words: *judicial system, court, judicial system, rule of law, judicial and law enforcement.*

Постановка проблеми. Засади судочинства – це, загальні керівні положення, які встановлюють найбільш суттєві риси державної правоохоронної діяльності.

Відповідно Закону судова влада реалізується шляхом правосуддя у формі цивільного, господарського, кримінального та адміністративного судочинства, здійснюваного судами загальної юрисдикції, і конституційного – Конституційним Судом України. Правосуддя здійснюється в рамках відповідних судових процедур, встановлених Законом України « Про Конституційний Суд України », а також цивільним процесуальним та кримінально – процесуальним кодексами України, господарським Кодексом України, кодексом адміністративного судочинства України.

Також важливою ознакою принципів судочинства є те, що вони мають нормативно – правовий характер, тобто ці основоположні початки закріплені у відповідних правових нормах.

Принцип у науковому розумінні – це основне положення теорії, вчення, головне правило діяльності.

У тлумачному словнику української мови « засада – це основне вихідне положення якої – небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і таке інше».

Аналіз останніх досліджень. Засади судочинства закріплені у Конституції України, Закону України 7 липня 2010 року « Про судоустрій та статус суддів». Вони є основою організації судової влади і здійснення правосуддя в державі, забезпечують однакове розуміння і застосування законів, та спонукають суддю при здійсненні правосуддя до неухильного дотримання вимог закону. Тільки реалізація усіх принципів у їх сукупності, у взаємозв'язку сприятиме у виконанні завдань судочинства.

У правовій державі судочинство має бути побудовано на демократичних засадах. Демократичність цих засад полягає в тому, що закріплені в нормах права, вони забезпечують здійснення правосуддя тільки судом, на засадах рівності громадян перед законом і судом, одноособовість і колегіальність розгляду справ, незалежність суддів і підкорення їх лише законам, гласність судового процесу та його повного фіксування технічними засобами, державної мови судочинства. Реальні процесуальні права учасників правовідносин, надійні гарантії їх реалізації, доступність судочинства дозволяють кожній зацікавленій людині реалізувати право на звернення в суд за захистом і на судовий захист, надане Конституцією України. Отже, в засадах відображено демократичні риси й загальну спрямованість права.

Конституція України (стаття 129) визначає такі основні засади судочинства:

- рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини;
- змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- підтримання державного обвинувачення в суді прокурором ;
- забезпечення обвинуваченого права на захист;
- гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом;
- обов'язковість рішень суду.

Мета дослідження: розгляд і дослідження основних засад судочинства.

Об'єкт дослідження: процес реформування основних засад судочинства.

Предмет дослідження: організація судових та правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. *Засада законності.* У Конституції України послідовно обґрунтовано засаду законності (статті 6,8,19,68,129) як невід'ємний елемент правової держави.

Сутність цієї засади полягає в тому, що суд у своїй діяльності під час вирішення справ має правильно та неухильно застосовувати норми матеріального права до конкретних правовідносин, також вся діяльність суду підпорядкована чинному законодавству й здійснюється у визначений законом процесуальній формі.

Реалізація засад законності в суді забезпечується такими гарантіями:

- можливість перегляду судових рішень;
- участь захисника у справі;
- прокурорський нагляд за законністю досудового розслідування;
- гласністю судового процесу;
- відповідальністю за неповагу до суду;

Здійснення правосуддя виключно судом. Правосуддя є однією з форм державної діяльності, яку здійснюють виключно суди шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях цивільних, кримінальних, адміністративних і господарських справах у встановленому законом порядку. Цю засаду закріплено в статі 124 Конституції України, стаття 5 Закону України « Про судоустрій України». В частині 1 статі 124 конституції зазначено, що делегування функції суддів, привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Не допускається також створення надзвичайних і особливих судів (частина 5 статі 125 Конституції). Навіть в умовах введення на території надзвичайного стану правосуддя здійснюють суди, утворені відповідно до Конституції. Заборонено на такій території утворювати позасудові органи або інші суди, а також спрощувати форми судочинства в чинних судах.

Державна мова судочинства. Згідно зі статі 10 Конституції України, державною мовою в Україні є українська мова. Закон України « Про судоустрій України» (стаття 10) передбачає, що застосування інших мов у судочинстві здійснюють у випадках визначених законом.

За клопотанням осіб, які беруть участь у розгляді справи, суд зобов'язаний застосувати під час провадження судочинства й іншу мову в порядку, визначеному законом. Суд має суворо додержуватися вимоги частини 3 статті 19 Кримінально – процесуального Кодексу про те, що слідчі й судові документи відповідно до встановленого цим Кодексом порядку надають обвинуваченому, в перекладі його рідною мовою або іншою мовою якою він володіє.

Важливою проблемою є спілкування в процесі з глухими, німими та глухонімими обвинуваченими, потерпілими, свідками. А також забезпечення їхнього права чути те, що відбувається в процесі, й бути почутими.

У випадках коли громадяни іншої національності, які становлять більшість населення зазначених адміністративно – територіальних одиниць, населених пунктів, володіють у належному обсязі державною

мовою або коли в їх межах компактно проживає кілька національностей, жодна з яких не становить більшості населення цієї місцевості, вони мають право користуватися рідною мовою та послугами перекладача в судовому процесі. Держава в окремих випадках, передбачених процесуальними законами, гарантує оплату послуг перекладача.

Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. У статті 129 Конституції, статі 9 Закону України «Про судоустрій України» серед засад судочинства проголошено гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Розгляд справ у всіх судах є відкритим, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці. За мотивованою ухвалою суду, що запобігати розголошенню відомостей про інтимні сторони життя осіб, які звернулися до суду, у справах про злочини осіб, які не досягли 16 – річного віку, у справах про статеві злочини та в разі, коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист. А також для забезпечення таємниці усиновлення. У господарських судах допускається закритий судовий розгляд, коли це суперечить вимогам що до охорони комерційної або банківської таємниці або коли сторони, чи одна зі сторін обґрунтовано вимагає конфіденційності розгляду справи й подає відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті. Рішення й вирок суддів у всіх випадках проголошують публічно крім рішень про усиновлення. Зміст судових рішень може бути доведений до відома населення і засобами масової інформації. Однак у вироках і рішеннях у справах, які слухали у закритих судових засіданнях, не повинно бути відомостей, що стали підставою для проведення закритого судового розгляду. Особи. Які беруть участь у розгляді справи, а також інші присутні у відкритому судовому засіданні мають право робити письмові нотатки. Суд може в порядку, встановленому процесуальним законом, дозволити проводити в залі судового засідання фото – й кіно зйомки, теле – , відео -, звукозаписи із застосуванням стаціонарної апаратури (стаття 9 Закону України «Про судоустрій України»).

Колегіальність та одноособовість розгляду справ. Судочинство здійснює суддя одноособово, колегія суддів або суддя є народні засідателі чи суд присяжних (статті 127 і 129 Конституції України, статті 17 Кримінально – процесуального Кодексу, статті 13 Закону України «Про судоустрій України»). Процесуальні кодекси визначають склад суду залежно від складності провадження в справі, від тяжкості злочини, від розміру покарання, яке може бути призначено судом, а в деяких випадках і від згоди підсудного та розгляд справи та тим чи іншим складом.

Кримінальні справи (стаття 17 Кримінально – процесуального Кодексу України) розглядає суд першої інстанції, одноособово суддя, який діє від імені суду, за винятком випадків, зазначених у частині 2 і 3 цієї статті. Кримінальні справи про злочини, за які законом передбачена можливість призначення покарання у вигляді ув'язнення, в судді першої інстанції розглядає суд у складі двох суддів і трьох народних засідателів, які під час здійснення правосуддя користуються всіма правами судді. Цивільні справи розглядає суддя одноособово. Але, в разі скасування рішення суду, встановленого суддею одноособово в справі по спорах про визначення місця проживання й відібрання дитини, встановлення батьківства, виселення, справу обов'язково розглядають у колегіальному складі суду.

Судді місцевих господарських судів розглядають справи одноособово. Але залежно від складності справи, будь – яку справу може бути розглянуто колегіально в складі трьох суддів. Справи в апеляційній і касаційній інстанціях завжди розглядають колегіально в складі трьох і більше суддів.

Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Цю засаду передбачено у статті 129 Конституції, а також відображено в статті 7 Закону України «Про судоустрій України». Усім суб'єктам правовідносин гарантовано доступність судового захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом. Відмова від звернення до суду за захистом порушеного права є незалежною. Правова рівність людей полягає в тому, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Під рівністю громадян перед судом слід розуміти те, що всі вони несуть відповідальність перед судами, які не залежать до єдиної судової системи, не маючи при цьому ніяких переваг і не зазнаючи ніяких обмежень. Наявність правил про підсудність кримінальних, цивільних, адміністративних і господарських справ не суперечить цій zasadі, бо громадяни не дістають ніяких привілеїв. Іноземці, особи без громадянства іноземні юридичні особи є рівними репед законом і судом, як і громадяни України, та користуються правом на судовий захист, за винятками, встановленими законом (статті 26 Конституції України, статті 6 Закону України «Про судоустрій України»).

Забезпечення доведеності вини. Ця засада закріплена в статті 129 Конституції України й означає, що особу вважають не винуватою у вчиненні злочину й не можуть піддати кримінальному покаранню, доки її вини не буде доведено в передбаченому законом порядку й встановлено обвинувальним вироком суду (стаття 62 Конституції України). Цієї засади є норми кримінально – процесуального закону, згідно з якою ніхто не може бути винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше, як за вироком суду й відповідно до закону (статті 15 Кримінально – процесуального Кодексу України). Юридичний зміст цієї засади становлять такі положення:

- ніхто не зобов'язаний доводити свою невинність у вчиненні злочину (частина 3 статті 62 Конституції);
- обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом (частина 3 статті 62 Конституції);

- усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користі (частина 3 статті 62 Конституції);
- висновок про винність особи у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на припущеннях;
- забороняється перекладати обов'язок доведення провини на обвинуваченого, домагатися його покарання шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів (частини 2,3 статті 22 Кримінально – процесуального Кодексу);
- з обвинуваченим не можна поводитися як з винним до остаточного вирішення кримінальної справи й офіційного визначення його вини у вчиненні злочину, а також публічно твердити в засобах масової інформації та будь-яких офіційних документах, що ця особа є злочинцем.

Отже, у разі скасування вироку суду як не правосудного, держава відшкодовує матеріальну й моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням (частина 4 статті 62 Конституції України).

Змагальність сторін і свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їхньої переконливості. Ця засада полягає в тому, що в судовому засіданні ведуть між собою процесуальний спір дві сторони: в кримінальному судочинстві – сторона обвинувачення та сторона захисту, в цивільному судочинстві – позивач і відповідач. Кожна зі сторін відстоює свою правоту позицію за допомогою тих засобів, які передбачено процесуальним законом. Так, зокрема, в цивільному судочинстві кожна зі сторін має довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. У кримінальному судочинстві суд, прокурор, слідчий і особа, яка проводить дізнання, не мають права перекладати обов'язок доказування на обвинуваченого. Змагальність забезпечує рівні процесуальні можливості учасників процесу щодо подання доказів, їх дослідження й заявлення клопотань, а отже вступає гарантією всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи й винесення законного, обґрунтованого та справедливого рішення. У процесі реалізації засади змагальності завжди постає питання про доступність правосуддя. Конституцією України (стаття 124) передбачено, що юрисдикцію судів поширено на всі правовідносини, які виникають у держав. Це фактично означає, що до компетенції судів може належати будь – яка справа.

Забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду.

Діяльність апеляційної та касаційної інстанції має важливе значення для виконання завдань суду із захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян та організацій, зміцнення законності й правопорядку, утвердження принципу справедливості, забезпечення розвитку демократії, її мають здійснювати за суворого виконання норм, що регулюють розгляд цивільних, адміністративних, кримінальних, господарських справ у апеляційному та касаційному порядку. Касація – це форма перегляду судових рішень, що набрали законної сили, судами касаційної інстанції (вищими спеціалізованими судами, Верховним Судом України).

Перевіряючи справу, апеляційна та касаційна інстанції у кожному випадку мають з'ясувати:

- чи повністю суд першої інстанції дослідив обставини, що мають значення для справи;
- чи доведено обставини, які суд визнав встановленими;
- чи відповідають викладені в рішенні висновки суду обставинам справи;
- чи не порушено норми матеріального чи процесуального права;
- чи правильно ці норми застосовано.

Разом з тим суд касаційної інстанції не може проводити судове слідство.

Апеляція – це форма перегляду постанов суду першої інстанції, що не набрали законної сили, судами вищої інстанції.

Інститут апеляції не є новим для вітчизняного права. Така система перегляду судових рішень, що не набрала законної сили, існувала ще до 1917 року. Але 24 листопада 1917 року з прийняттям Декрету РНК №1 «Про суд» апеляцію було ліквідовано. Апеляційний суд наділено повноваженням проводити своє судове слідство або обмежитися тими матеріалами, які є у справі, тобто вправі дослідити нові докази, а також ті, які є у справі, і ухвалити нове рішення.

Обов'язковість рішень суду. Конституція України (стаття 124) проголошує, що рішення ухвалюються судами іменем України й є обов'язковими на всій території України. Судове рішення – це найважливіший акт здійснення правосуддя. Обов'язковість рішень суду підкреслює авторитет судової влади й сприяє утворенню режиму законності та зміцненню правопорядку в державі. Вирок, рішення, ухвала й постанова суду, які набрали законної сили, є обов'язковими для всіх державних і громадських підприємств і організацій, службових осіб і громадян і підлягають виконанню на всій території України.

За невиконання судового рішення може настати кримінальна чи адміністративна відповідальність. Зокрема, адміністративна відповідальність настає у випадках, коли службова особа не вживає заходів до виконання такого судового рішення, як окрема ухвала чи окрема постанова суду. Кримінальна відповідальність настає (стаття 382 Кримінального Кодексу) за умисне невиконання службовою особою, яка відповідно до своїх повноважень має вжити заходів щодо виконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду в кримінальній, цивільній, господарській справі й у справі про адміністративні правопорушення або перешкоджає їх виконанню.

Участь народу в здійсненні правосуддя. Відповідно до Конституції України (статті 124 і 127) та статей 65-72 Закону України «Про судоустрій України» правосуддя проводять професійні судді й у визначених законом випадках – народні засідателі та присяжні.

Висновок. Отже, на мою думку засади здійснення судочинства тісно взаємопов'язані і у сукупності становлять єдину систему. Кожна з них відіграє самостійну роль, характеризує галузь законодавства в цілому, але між ними наявні взаємозв'язки і взаємодія, які визначені єдністю мети й завдань судочинства. Дія однієї засади зумовлює дію інших. Кожна з засад не може існувати відокремлено від системи в цілому. Зміст окремих засад розкривається з урахуванням змісту засад іншої галузі права.

Література

1. Указ Президента України від 10 травня 2006р. № 361/2006.
2. Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-УІ «Про судоустрій і статус суддів».
3. Закон України від 16 жовтня 1996р. № 422/96-ВР «Про Конституційний Суд України».
4. Конституція України.
5. Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».
6. Вісник Верховного Суду України №4(128)'2011, с.25-31

УДК 342.9

В.Л. Ортинський

д.ю.н., професор,
директор Інституту права та психології,
заслужений юрист України
(Національний університет „Львівська політехніка”)

І.Ф. Хараберюш

к.ю.н., доцент
начальник кафедри спеціальної техніки,
інформатики та інформаційних технологій
(Донецький юридичний інститут МВС України)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Визначаються основні проблеми додержання прав і свобод людини і громадянина в сучасних умовах використання спеціальної техніки правоохоронними органами. Надаються пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: *права і свободи людини і громадянина, спеціальна техніка, правоохоронна діяльність, принципи використання техніки.*

Определяются основные проблемы соблюдения прав и свобод человека и гражданина в условиях современного использования специальной техники правоохранительными органами. Представляются предложения относительно усовершенствования действующего законодательства.

Ключевые слова: *права и свободы человека и гражданина, специальная техника, правоохранительная деятельность, принципы использования техники.*

They Are Defined main problems observance of the rights and liberties of the person and person in condition of the modern use the special technology law-enforcement organ. Introduce the offers for improvements acting legislation.

Key words: *right and liberties of the person and person, special technology, law-enforcement activity, principles of the use the technology.*

У відповідності зі ст. 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Разом з тим реалізація прав і свобод людини і громадянина не повинні порушувати права і свободи іншої особи. У свою чергу, захист чийось прав має на увазі і того, хто ці права порушує. Це зобов'язує державу вживати певних заходів щодо громадян, які порушують і зачіпають своїми діями права інших громадян. Прийняття таких заходів можуть і повинні обмежувати права громадян, які порушують закон, з метою захисту держави, суспільства й інших громадян від злочинних посягань.

Актуальність і значимість для кримінального судочинства питань правового регулювання захисту конституційних прав і свобод учасників кримінального процесу, підтверджується значною кількістю наукових праць за даною тематикою. Суттєвий внесок у розробку проблеми захисту прав і свобод людини і